

Stare razglednice zavičajne zbirke Gradske knjižnice Slavonski Brod u programskoj okolini digitalne knjižnice

Vučković, Goran

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:347623>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-20**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Diplomski studij Pisane baštine u digitalnom okruženju

Goran Vučković

**Stare razglednice Zavičajne zbirke Gradske knjižnice Slavonski
Brod u programskoj okolini digitalne knjižnice**

Diplomski rad

Mentor: doc.dr.sc. Boris Bosančić

Osijek, 2016.

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Odsjek za informacijske znanosti

Diplomski studij Pisane baštine u digitalnom okruženju

Goran Vučković

**Stare razglednice Zavičajne zbirke Gradske knjižnice Slavonski
Brod u programskoj okolini digitalne knjižnice**

Diplomski rad

Područje društvenih znanosti, polje informacijskih i komunikacijskih znanosti,
grana knjižničarstvo

Mentor doc.dr.sc. Boris Bosančić

Osijek, 2016.

Sadržaj

SAŽETAK.....	5
1. Uvod.....	6
2. Kulturna i pisana baština.....	7
2.1. Općenito o kulturnoj baštini.....	7
2.2. Klasifikacija kulturne baštine.....	8
2.2.1. Materijalna kulturna baština.....	8
2.2.2. Nematerijalna kulturna baština.....	9
2.3. Knjižnice i kulturna baština.....	9
3. Postupak digitalizacije.....	11
3.1. Uvodna razmatranja.....	11
3.2. Odabir građe za digitalizaciju.....	13
3.3. Digitalizacija građe.....	15
3.4. Obrada i kontrola građe.....	16
3.5. Zaštita građe.....	16
3.6. Pohrana i prijenos građe.....	17
3.7. Pregled i korištenje građe.....	17
4. Digitalni repozitoriji i digitalne knjižnice.....	19
4.1. Digitalni repozitoriji.....	19
4.2. Digitalna knjižnica.....	19
4.3. Opis digitalizirane građe pomoću Dublin Core seta metapodataka u digitalnim repozitorijima & knjižnicama.....	20
5. Digitalizacija starih razglednica Zavičajne zbirke Gradske knjižnice Slavonski Brod.....	23
5.1. Brodensia (Digitalni repozitorij brodske baštine).....	23
5.2. Svrha, ciljevi i značaj digitalizacije starih razglednica Zavičajne zbirke Gradske knjižnice Slavonski Brod.....	25
5.2.1. Svrha i ciljevi postupka digitalizacije starih razglednica Zavičajne zbirke Gradske knjižnice Slavonski Brod.....	25
5.2.2. Značaj postupka digitalizacije starih razglednica Zavičajne zbirke Gradske knjižnice Slavonski Brod.....	26
5.3. Provedba postupka digitalizacije.....	27
5.3.1. Građa za digitalizaciju.....	27
5.3.2. Postupak digitalizacije građe.....	28

5.3.3. Smjernice za provedbu postupka digitalizacije u projektu Brodensia	30
6. Zaključak.....	31
Literatura	32

SAŽETAK

U radu se govori o kulturnoj i pisanoj baštini, digitalizaciji te koracima koje je potrebno poduzeti da bi se projekt digitalizacije uspješno proveo od početka do kraja. Diplomski rad podijeljen je na više cjelina od kojih svaka pojedini aspekt digitalizacije detaljno razrađuje kako bi se dobio što bolji uvid u to što je sve potrebno poduzeti da bi projekt digitalizacije bio uspješno okončan. Također, govori se i o projektu digitalizirane brodske baštine tj. digitaliziranju stare i rijetke građe iz Zavičajne zbirke Gradske knjižnice Slavonski Brod te njenom predstavljanju putem mrežnih stranica projekta. Naglasak je stavljen na digitalizaciju starih i rijetkih razglednica, jer je digitalizacija starih i rijetkih razglednica prvi korak ka opširnijoj digitalizaciji književnih i znanstvenih dijela brodskih zavičajnika kao autora koji su svoja životna djela ostavili u trajno naslijeđe građanima Slavonskoga Broda i okolice.

Ključne riječi: kulturna baština, pisana baština, digitalizacija, stara građa, razglednice, zavičajna zbirka, Brodensia, Gradska knjižnica Slavonski Brod

1. Uvod

Kulturna baština ostavština je svakoga naroda i kao takvu potrebno ju je maksimalno očuvati i sačuvati, ali s druge strane, od kulturne baštine nema koristi ako se zatvori u strogo čuvana spremišta daleko od znatizeljnih očiju željnih proučavanja kulturne povijesti i povijesti općenito određenoga naroda.

Radi toga digitalizacija je kulturne baštine nužna, jer digitalizacijom se omogućuje da se rijetki dokumenti, knjige, sitni tisak i sva ostala građa može predstaviti i prikazati javnosti i to bez oštećivanja originala. Knjižnice kao baštinske ustanove trebale bi biti nositeljice projekata digitalizacije na način da aktivnim djelovanjem zainteresiraju i ostale baštinske ustanove za suradnju. Svakako, to je jedna od zadaća i Gradske knjižnice Slavonki Brod.

Prvi dio diplomskog rada govorit će o kulturnoj i pisanoj baštini te o vrstama baštinske građe koja je temelj kulture svakog naroda i društva. U drugome dijelu govorit će se o digitalizaciji općenito, postupcima i vrstama digitalizacije te o koracima koje je potrebno poduzeti da bi se projekt digitalizacije priveo kvalitetno kraju. Treći dio predstaviti će projekt digitalizacije stare i vrijedne građe iz Zavičajne zbirke Gradske knjižnice Slavonki Brod, pod nazivom *Brodensia*, kao i sam proces odabira i obrade građe koja je predviđena za digitalizaciju.

Gradska knjižnica Slavonki Brod posjeduje veliku količinu vrijedne građe (knjige, razglednice, sitni tisak) koja nije dostupna za slobodno korištenje i posudbu. Jedan od načina na koji Gradska knjižnica Slavonki Brod može i mora predstaviti takav fond je digitalizacijom stare i rijetke građe te postavljanjem digitalnih kopija te građe na vlastite mrežne stranice ili mrežnu stranicu koja je posebno napravljena za predstavljanje projekta digitalizacije. Gradska knjižnica Slavonki Brod odlučila je 2015. aktivnije krenuti s digitalizacijom stare i vrijedne građe pri čemu je odlučeno da prvenstvo dobiju stare razglednice kojih Knjižnica ima u većim količinama. Nakon digitalizacije starih i vrijednih razglednica koje se čuvaju u Zavičajnoj zbirci Gradske knjižnice Slavonki Brod prijeći će se na digitaliziranje književnih dijela zavičajnika koji su ostavili traga na Grad Slavonki Brod i širu okolicu. Rezultat digitalizacije bit će online digitalna zbirka obrađena i pretraživa prema svim suvremenim knjižničnim standardima. Na ovaj način će građani Slavonkog Broda i okolice kao i svi zainteresirani moći pretraživati i pregledavati digitalizirani sadržaj te na taj način steći uvid u brodsku kulturnu i pisanu povijest.

2. Kulturna i pisana baština

2.1. Općenito o kulturnoj baštini

„Kulturna baština je vrijednost prošlosti koju prepoznajemo u sadašnjosti da bismo je sačuvali za budućnost.“¹

Kulturna baština temelj je svakog razvijenog društva te je kao takva svjedok vremena u kojemu je stvarana kao i društva i prostora na kojem je stvarana. Dokaz da je neko društvo obitavalo na određenom prostoru su upravo materijalni i nematerijalni ostaci njegovog djelovanja koji trebaju biti sačuvani za buduće naraštaje i koji služe kao neka vrsta identifikacijske iskaznice djelovanja i postojanja². Materijalni i nematerijalni ostaci djelovanja zdravi su temelj za razumijevanje prošlosti pomoću kojih se lakše može identificirati odrednice jedne kulture u sadašnjosti i budućnosti. Radi toga baštinsku ostavštinu treba sačuvati i očuvati, te je prezentirati potencijalnim korisnicima kojima će poslužiti za daljnje istraživanje teme ili područja koje im je u sferi interesa.

Ako se baština ne očuva ne može se govoriti o povijesti, identitetu ili kulturi određenog naroda ili pojedinaca koji su svojim djelovanjem zadužili prostor u kojemu su živjeli i djelovali. Postoji puno definicija kulturne baštine, ali sve se slažu u tome da je kulturna baština „ukupnost duhovne i materijalne produkcije pojedinaca“³ ili skupine više pojedinaca koju je potrebno očuvati jer je značajna za povijest, kulturu i identitet svakoga naroda. Informacijske i baštinske ustanove imaju zadaću očuvati, zaštititi te prezentirati baštinske predmete i baštinske zbirke. Iako su izazovi za obavljanje takvih zadaća za ustanove veliki, one su uvijek iznalazile način da ih izvrše i da očuvaju i prezentiraju baštinu na način koji najviše odgovara njihovim ciljevima.

Materijalna i nematerijalna kulturna baština mora biti očuvana, jer je jedan od važnih čimbenika pri prepoznavanju, afirmiranju i definiranju kulturnog identiteta. Bez očuvanja baštine nemoguće je definirati kulturnu povijest naroda te je radi toga nemoguće odrediti i kulturni identitet naroda ili pojedinaca.

¹ Maroević, I. Fenomen kulturne baštine i definicija jedinice građe. // Arhivi, knjižnice, muzeji: Mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture / Uredile Mirna Willer i Tinka Katić. Zagreb: Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1998. Str. 3.

² Usp. Seiter-Šverko, D. Nacionalni program digitalizacije arhivske, knjižnične i muzejske građe i projekt „Hrvatska kulturna baština“. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 55, 2(2012), str. 2.

³ Hasenay, D.; Krtalić, M.; Šimunić, Z. Obrazovanje studenata informatologije o čuvanju i zaštiti kulturne baštine - temeljna znanja i njihov prijenos u praksu. // Život i škola 24, 1(2011), str. 61-62.

2.2. Klasifikacija kulturne baštine

2.2.1. Materijalna kulturna baština

U prvoj polovini devetnaestog stoljeća, jačanjem novih društvenih odnosa i nacionalnih identiteta, započela je briga za predmete iz prošlosti koji se danas nazivaju kulturnim dobrom. Također se u to vrijeme polagano otvaraju i utemeljuju prve znanstvene i kulturne institucije, a osnivaju se i profesionalna društva i udruženja koja su pomogla pri očuvanju kulturnih dobara⁴. Kulturna baština, općenito, dijeli se na materijalnu i nematerijalnu, a materijalna se dijeli na nepokretnu i pokretnu.

Nepokretna kulturna baština je ona baština koju čine pojedinačne građevine, kulturno-povijesne cjeline i krajolici. To su većinom kulturna dobra koja predstavljaju graditeljsku baštinu - od građevina do većih izgrađenih područja odnosno krajolika. Prema Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara nepokretno kulturno dobro može biti:

- grad, selo, naselje ili njegov dio;
- građevina ili njezini dijelovi, te građevina s okolišem;
- elementi povijesne opreme naselja;
- područje, mjesto, spomenik i obilježje u svezi s povijesnim događajima i osobama;
- arheološko nalazište i arheološka zona, uključujući i podvodna nalazišta i zone;
- područje i mjesto s etnološkim i toponimskim sadržajima;
- krajolik ili njegov dio koji sadrži povijesno karakteristične strukture, koje svjedoče o čovjekovoj nazočnosti u prostoru;
- vrtovi, perivoji i parkovi;
- tehnički objekt s uređajima i drugi slični objekti.⁵

Pokretna kulturna dobra koja podliježu kontroli izvoza/iznošenja iz zemlje mogu biti:

- zbirke predmeta u muzejima, galerijama, knjižnicama i drugim ustanovama kao i drugim pravnim osobama te državnim i upravnim tijelima uključujući i kod fizičkih osoba;
- crkveni inventar i predmeti;

⁴ Usp. Ministarstvo kulture Republike Hrvatske: Pokretna kulturna baština. URL: <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=28> (2016-07-13)

⁵ Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara. URL: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1999_07_69_1284.html (2016-07-11)

- arhivska građa, zapisi, dokumenti, pisma i rukopisi;
- filmovi;
- arheološki nalazi;
- antologijska djela likovnih i primijenjenih umjetnosti i dizajna;
- etnografski predmeti;
- stare i rijetke knjige, novac, vrijednosni papiri; poštanske marke i druge tiskovine;
- dokumentacija o kulturnim dobrima;
- kazališni rekviziti, skice, kostimi i sl.;
- uporabni predmeti (namještaj, odjeća, oružje i sl.), prometna i prijevozna sredstva i uređaji, predmeti koji su značajna svjedočanstva razvitka znanosti i tehnologije.⁶

2.2.2. Nematerijalna kulturna baština

Pod pojmom nematerijalne kulturne baštine smatra se sve ono što je nastalo djelovanjem zajednice ili skupine pojedinaca kao reakcije na svoju okolinu, djelovanje prirode ili utjecaj povijesnih okolnosti. To su svi predmeti, rukotvorine i instrumenti nastali djelovanjem zajednice kao i znanja, vještine, prakse i usmene predaje. Na ovaj način zajednicama se pruža osjećaj identiteta i pripadnosti⁷.

Sukladno Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara nematerijalna kulturna dobra mogu biti razni oblici i pojave duhovnog stvaralaštva što se prenose predajom ili na drugi način, a osobito:

- jezik, dijalekti, govori i toponimika, te usmena književnost svih vrsta;
- folklorno stvaralaštvo u području glazbe, plesa, predaje, igara, obreda, običaja, kao i druge tradicionalne pučke vrednote;
- tradicijska umijeća i obrti.⁸

2.3. Knjižnice i kulturna baština

Knjižnice kao ustanove koje se skrbe o velikim količinama knjižne i neknjižne građe jedne su od najvažnijih čimbenika pri očuvanju kulturne baštine. Uglavnom se tu radi o pisanoj kulturnoj baštini odnosno starim i rijetkim knjigama iako se čuvaju i razni drugi predmeti za koje se

⁶ Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara.

URL: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1999_07_69_1284.html (2016-07-11)

⁷ Usp. Ministarstvo kulture Republike Hrvatske: Nematerijalna kulturna baština. URL: <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=3639> (2016-07-13)

⁸ Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara.

URL: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1999_07_69_1284.html (2016-07-11)

smatra da su dio kulture i kulturne povijesti određenog područja. Bilo da knjižnice takvu građu čuvaju u Zavičajnim zbirka, ili u zbirka posebno namijenjenim čuvanju takvih predmeta, dužne su očuvati baštinsku građu u što boljem stanju bez daljnjeg oštećivanja građe. Jedan od glavnih postupaka kojim knjižnice čuvaju staru i rijetku građu odnosi se na postupak digitalizacije, jer digitalizacija omogućava pregledavanje digitalnih preslika izvorne građe bez daljnjeg oštećivanja originala. Također digitalizacija kulturne baštine može se promatrati kao funkcionalna zaštita izvornika to jest izvornih dokumenata baštine u svrhu osiguranja, pohrane i pristupa vrijednoj i rijetkoj građi.⁹ Kako tehnologija napreduje tako se i tehnika digitaliziranja poboljšava što doprinosi većoj brzini samoga skeniranja te minimalnoj intervenciji pri završnoj obradi građe. Međutim „digitalizacija nije samo tehnički posao, nego vrlo složen postupak koji zahtijeva pažljivo planiranje i donošenje važnih odluka.“¹⁰

⁹ Usp. Seiter-Šverko, D. Nacionalni program digitalizacije arhivske, knjižnične i muzejske građe i projekt „Hrvatska kulturna baština“. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 55, 2(2012), str. 2-3.

¹⁰ Šapro-Ficović, M. Masovna digitalizacija knjiga: utjecaj na knjižnice. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 54, 1/2(2011), str. 221.

3. Postupak digitalizacije

3.1. Uvodna razmatranja

„Digitalizacija u najširem smislu znači prevođenje analognoga signala u digitalni oblik. U užem smislu digitalizacija je pretvorba teksta, slike, zvuka, pokretnih slika (filmova i videa) ili trodimenzionalnog oblika nekog objekta u digitalni oblik, u pravilu binaran kôd zapisan kao računalna datoteka sa sažimanjem ili bez sažimanja podatka, koji se može obrađivati, pohranjivati ili prenositi računalima i računalnim sustavima. Postupci digitalizacije, kao i uređaji kojima se ona obavlja ovise o vrsti gradiva koje se digitalizira“¹¹.

Kako se širila globalna informacijska infrastruktura tako je i komunikacija putem računala postala svakodnevnom pojavom uz sve veću dostupnost velike količine informacija i podataka kojima se može pristupiti istoga trena kada je određena informacija potrebna. S obzirom na konstantne promjene računalne i programske okoline baštinske ustanove se konstanto moraju prilagođavati promjenama da bi bile i dalje relevantni pružatelji informacija i podataka potrebnih određenim vrstama korisnika. Baštinske ustanove su oduvijek čuvale izvorni, materijalni medij zapisane informacije, ali sve bržim razvojem informatičke tehnologije te poboljšavanjem procesa digitalizacije baštinski dokumenti se digitaliziraju te pospremaju odvojeno od originalnog izvornika. Na taj način se originalni, materijalni nositelj informacija čuva od daljnjih oštećenja a digitalizirani sadržaj se može sačuvati i koristiti na način koji ustanovama odgovara i uvjetima pod kojim ustanove odluče dati pristup digitaliziranoj građi.¹²

Digitalizaciji se pristupa onda kada ustanova odluči da određena građa treba biti dostupnija ili treba biti zaštićena od daljnjeg oštećivanja u slučajevima da je građa rijetka i da se materijalni izvornici previše koriste. Osnovna zadaća digitalizacije i jest očuvanje i zaštite originala kao i davanje na korištenje njenih digitalnih kopija u svrhu pružanja potrebnih informacija zainteresiranim korisnicima. Kada su digitalne kopije potpuno uklopljene u poslovanje ustanove može se smatrati da je „zaštitni aspekt digitalizacije u potpunosti ostvaren“¹³. Objavom digitalizirane građe na mreži koncept poslovanja i pristupa građi se mijenja. Na taj način pristup građi omogućava „bolje korištenje građe u interdisciplinarnim i

¹¹ Digitalizacija. // Hrvatska enciklopedija. URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=68025> (2016-07-21)

¹² Usp. Stančić, H. Digitalizacija. Zagreb: Zavod za informacijske studije, 2009. Str. 9.

¹³ Smjernice za odabir građe za digitalizaciju, 2007. URL: https://bib.irb.hr/datoteka/590089.smjernice_odabir.pdf (2016-08-03)

multidisciplinarnim znanstvenim i obrazovnim projektima koji istražuju određenu temu, autora, povijesno razdoblje“.¹⁴ Također, davanjem digitalizirane građe na korištenje putem mreže baštinske ustanove nude sasvim novu uslugu, koju do tada nisu pružale pa mogu računati na to da će se mreža korisnika proširiti na korisnike koji nisu do sada imali potrebu koristiti se uslugama određene ustanove.

Ustanove, radi potrebe da ponude građu u digitalnom obliku, mogu se, prema Clevelandu, odlučiti na proširenje fondova na tri načina:

- „digitalizacijom knjižnične građe;
- nabavom građe izvorno nastale u digitalnom obliku koju su stvorili nakladnici i znanstvenici;
- pružanjem pristupa građi na udaljenoj mrežnoj lokaciji koja se stoga ne nalazi u lokalnim zbirkama knjižnice, nego knjižnica nudi poveznice prema mrežnim mjestima, drugim knjižničnim zbirkama ili računalnim poslužiteljima nakladnika.“¹⁵

Digitalizacija se u knjižnicama masovnije počela provoditi krajem 20. stoljeća usporedo s pojavom prvih digitalnih knjižnica koje su svoj fond obogaćivale građom koja je izvorno bila u digitalnom obliku te digitalizacijom tiskane građe. Nakon početnog perioda knjižnice su raznim projektima digitalizacije obogaćivale i proširivale svoje fondove digitaliziranom građom te su na taj način mogle pratiti svoj napredak uspoređujući se s drugim knjižnicama koje su imale slične projekte digitalizacije. Knjižnice su se prvenstveno odlučivale na projekte digitalizacije radi toga što su posjedovale veće količine stare i rijetke građe koja je s godinama korištenja i sustavnim oštećivanjem postala nedostupna za daljnje korištenje.¹⁶ Procesom digitalizacije takva građa mogla se sačuvati od daljnjih oštećenja te je mogla biti ponuđena korisnicima putem digitalnih kopija čime se nastavio kontinuitet korištenja građe ali uz ulogu očuvanja originala. U cijelom tom procesu promijenila se i uloga knjižničara te je tako „knjižničar sve manje čuvar građe, a sve više postaje pružateljem pristupa građi u digitalnom obliku“¹⁷.

¹⁴ Isto.

¹⁵ Usp. Cleveland, G. Digital libraries: definitions, issues and challenges. Citirano prema: Vrana, Radovan. Vidovi organizacije digitalizacije građe u knjižnicama visokoškolskih ustanova Sveučilišta u Zagrebu. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 55. 2(2012)2012, str. 43-44.

¹⁶ Usp. Vrana, R. Vidovi organizacije digitalizacije građe u knjižnicama visokoškolskih ustanova Sveučilišta u Zagrebu. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 55. 2(2012), str. 43-44.

¹⁷ Isto, str. 43-44.

Kako se obim digitalizirane građe povećavao i knjižnice su morale postepeno prilagođavati svoje poslovanje novonastaloj situaciji. Prvenstveno su knjižnice morale znati iskoristiti mnogobrojne prednosti i pogodnosti koje digitalizirana građa nudi. To se odnosi na brojne koristi kao što je povećana dostupnost i funkcionalnost građe, mogućnosti pohranjivanja na raznim medijima, identificiranje i odabir građe, mogućnost prikaza građe u raznim formatima, proširene mogućnosti manipulacije digitaliziranim građom te sustavna suradnja sa sličnim baštinskim ustanovama.¹⁸ Povećanom dostupnošću digitalizirane građe knjižnice su postale vidljivije u mrežnom okruženju što je doprinijelo i samoj vidljivosti knjižnica u društvu i okruženju u kojima djeluju na način da knjižnica nije nešto što postoji samo u materijalnom svijetu već je proširila svoju djelatnost na mrežu te na taj način postala dostupna puno većoj korisničkoj bazi. Knjižnice, kao ustanove koje su uvijek pratile trendove i brzo se prilagođavale novonastalim situacijama, digitalizaciju građe prepoznale su kao nešto što mora biti sastavnim dijelom svakodnevnog poslovanja jer „najvažniji kriterij za digitalizaciju građe stvarna je i dokumentirana potreba korisnika za građom u elektroničkom obliku koja ne postoji u drugom obliku u zajednici korisnika koja iskazuje potrebe za građom ili koja može bolje zadovoljiti potrebe korisnika od one u tiskanom obliku, dostupne u knjižnici.“¹⁹

Prema Stančiću „proces digitalizacije sastoji se od šest koraka:

- odabir građe kao predproces
- digitalizacija građe
- obrada i kontrola svakog tipa građe
- zaštita građe (važan element za sprečavanje neovlaštenog pristupa, kopiranja i distribuiranja, te dokazivanja autentičnosti gradiva)
- pohrana i prijenos
- pregled i korištenje.“²⁰

3.2. Odabir građe za digitalizaciju

¹⁸ Usp. Isto, str. 44-45.

¹⁹ Usp. Miller, Rush G. Shaping digital library content. // The journal of academic librarianship 28, 3(2002), str. 102. Citirano prema: Vrana, Radovan. Izgradnja digitalnih zbirki: Određivanje i izbor kriterija za digitalizaciju knjižnične građe. // Arhivi, knjižnice, muzeji: Mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture / Uredila Tinka Katić. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004. Str. 82.

²⁰ Stančić, H. Proces digitalizacije. // Informacijske znanosti u procesu promjena / Urednica Jadranka Lasić-Lazić. Zagreb: Zavod za informacijske studije, 2005. Str. 81.

Prva zadaća ustanove koja je odlučila provesti projekt digitalizacije je odlučiti koja će građa imati prioritet pri digitalizaciji. Takve odluke donose se prema unaprijed određenim kriterijima i pravilima. Vrlo je važno za ustanovu iznijeti popis kriterija i pravila prije same odluke o vrsti građe za digitalizaciju u skladu s misijom i ciljevima pod kojima ustanova djeluje. I sama svrha projekta mora biti jasna te se mora znati koji su dugoročni ciljevi projekta digitalizacije te da li će sama digitalizirana građa biti iskorištena na način kako je prvotno zamišljeno. Pri odabiru građe treba voditi računa na niz okolnosti kao što su autorska prava nad građom koja će se digitalizirati, misije i ciljevi ustanove koja digitalizira građu, stanje izvornika, vrsta izvornika te profil korisnika kojima je digitalizirana građa namijenjena.²¹

Nakon odluke koja će građa prvo biti digitalizirana potrebno je odrediti i redoslijed digitalizacije na način da se odabere građa koja je jednostavnija za digitalizaciju te oko koje će biti manje posla oko završne obrade. Također je dobro odabrati građu za koju se zna da je popularnija i koja će biti brže prihvaćena od građe koja je namijenjena uskom krugu korisnika i stručnjaka iz određenog područja. Popularnija građa uglavnom znači i bolji prijem od strane korisnika pa si na taj način ustanova potencijalno osigurava početni uspjeh pri pristupu i korištenju digitalne građe. Odabir građe za digitalizaciju nikako nije posao za jednu osobu pa je „potrebno formirati povjerenstvo ili komisiju za odabir građe koje mogu činiti:

- stručnjaci iz disciplina koje su tematski vezane uz građu koja se želi digitalizirati;
- edukacijski stručnjaci na razini ovisnoj o publici na koju projekt cilja;
- stručnjaci za digitalizaciju;
- knjižničari, arhivisti i muzeolozi;
- istraživači s iskustvom u radu s mrežnim izvorima;
- stručnjaci za konzervaciju i očuvanje;
- pravnici.“²²

Nakon formiranja povjerenstva ili komisije potrebno je predloženu građu detaljno pregledati i procijeniti te još dodatno utvrditi koja je građa od predložene pogodna za digitalizaciju a koja ne. Prema Smjernicama za odabir građe za digitalizaciju „kriteriji za vrednovanje građe su:

- rijetkost i jedinstvenost;

²¹ Usp. Smjernice za odabir građe za digitalizaciju, 2007. URL: https://bib.irb.hr/datoteka/590089.smjernice_odabir.pdf (2016-08-03)

²² Stančić, H. Digitalizacija. Zagreb: Zavod za informacijske studije, 2009. Str. 17.

- umjetnička i druga vrijednost;
- važnost za ustanovu;
- važnost za razumijevanje određenog predmetnog područja;
- široko ili duboko pokrivanje određenog predmetnog područja;
- koristan ili najnoviji sadržaj;
- podaci o predmetima ili skupinama predmeta koji su drugdje nedostavno dokumentirani;
- dokazi o povijesnoj vrijednosti ustanove;
- građa koja će u digitalnom obliku dobiti na vrijednosti;
- građa koja će dugoročno biti zanimljiva korisnicima;
- iznimno tražena građa.²³

3.3. Digitalizacija građe

Građa koja je odabrana za digitalizaciju može biti tekstualna, zvučna, vizualna ili trodimenzionalna te se prema vrsti građe predviđenoj za digitalizaciju uvjetuje odabir opreme i postupak digitalizacije.

Uređaji za digitalizaciju su²⁴:

- skeneri
 - ručni skeneri
 - plošni skeneri
 - skeneri za mikrooblike
 - rotacioni skeneri
 - reprografski skeneri
 - 3D skeneri
 - skeneri za knjige
- digitalne kamere ili fotoaparati
 - amaterski fotoaparati
 - profesionalni fotoaparati
 - studijske kamere
 - profesionalni modularni sustav digitalnih kamera
- uređaji za digitalizaciju zvuka

²³ Smjernice za odabir građe za digitalizaciju, 2007. URL: https://bib.irb.hr/datoteka/590089.smjernice_odabir.pdf (2016-08-03)

²⁴ Stančić, H. Digitalizacija. Zagreb: Zavod za informacijske studije, 2009.

- uređaji za digitalizaciju filma i videa

Digitalizacija se može izvršiti raznim postupcima od kojih su najrašireniji prepisivanje građe, skeniranje građe te slikanje digitalnim fotografskim aparatom.

3.4. Obrada i kontrola građe

Nakon što je postupak digitalizacije uspješno okončan potrebno je izvršiti dodatnu obradu građe i provjeriti je li kvaliteta digitalizirane građe zadovoljava trenutno važeće standarde. Nadalje je potrebno ukloniti sve nedostatke i neželjene artefakte nastale digitalizacijom da bi građa bila što više istovjetna originalu.

Ako je u pitanju digitalizacija tekstualne građe, takva građa nakon digitalizacije nije strojno čitljiva te se ne može pretraživati niti indeksirati. Radi toga takvu građu treba obraditi posebnim računalnim programom namijenjenim za optičko prepoznavanje znakova ili OCR (*Optical Character Recognition*). OCR je računalni program koji digitalnu presliku pretvara u strojno čitljiv tekst.

3.5. Zaštita građe

Zaštita digitalizirane građe ima dvostruku ulogu: zaštitu od neovlaštenog pristupa, kopiranja i daljnjeg distribuiranja te dokazivanja autentičnosti građe. Mehanizmi zaštite digitalizirane građe mogu se podijeliti u nekoliko skupina:

- „mehanizmi koji se odnose na zaštitu i osiguranje identiteta računalnih operativnih sustava (dodjeljivanje prava pristupa određenim datotekama);
- mehanizmi vezani uz prava i obveze prema vlasnicima i distributerima koji na razini sustava određuju smiju li korisnici pristupiti određenim sadržajima bez povrede tih prava;
- mehanizmi šifriranja čine digitalnu građu čitljivom samo onim korisnicima koji su legalno nabavili ključ za dešifriranje;
- mehanizmi postojanog šifriranja koji dopuštaju korisnicima upotrebu gradiva dok sustav dešifrira samo one dijelove koji su trenutačno potrebni a ostale drži šifriranim;
- mehanizmi digitalnih potpisa i digitalnih vodenih žigova.“²⁵

²⁵ Stančić, H. Digitalizacija. Zagreb: Zavod za informacijske studije, 2009. Str. 95.

3.6. Pohrana i prijenos građe

Prilikom odabira programa za obradu digitalizirane građe potrebno je pripaziti da taj program podržava potreban format zapisa, jer se može dogoditi da određeni format ne pruža sve opcije koje su potrebne pri pohrani digitalizirane građe. Budući da se digitaliziranoj građi može pristupiti na razne načine razvili su se „*online*, „*nearline* i „*offline* sustavi te kao primjer se mogu navesti pojedinačni hard diskovi, polja hard diskova te kombinacija hard diskova, dvd-ova, cd-ova i magnetskih vrpca²⁶ te u današnje vrijeme i pohrana u oblaku (*cloud computing*).

Najvažniji kriteriji na koje treba obratiti pažnju pri odabiru kvalitetnog sustava za pohranu digitalnog gradiva su:

- „dugovječnost medija;
- trajnost medija;
- visoki kapacitet;
- mala cijena;
- široka prihvaćenost;
- izravnost ili poluizravnost sustava.²⁷

Također se „pohrana i osiguranje dostupnosti digitalne građe putem mreže može promatrati kroz šest osnovnih vrsta sustava:

- izravni (izravan pristup podacima);
- poluizravni (podaci su dostupni uz pomoć robotiziranog sustava);
- hijerarhijski (kombinacija izravnog i poluizravnog sustava);
- neizravni (sustavi za pohranu sigurnosnih kopija pri čemu nema izravnog mrežnog pristupa);
- sustavi za mrežnu pohranu;
- mreža za pohranu.²⁸

3.7. Pregled i korištenje građe

²⁶ Stančić, H. Digitalizacija građe. // Arhivi, knjižnice, muzeji: Mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture / Uredile Mirna Willer i Tinka Katić. Zagreb: Hrvatsko muzejsko društvo, 2000. Str. 67.

²⁷ Stančić, H. Digitalizacija. Zagreb: Zavod za informacijske studije, 2009. Str. 113-114.

²⁸ Isto, str. 115.

Uz digitalizaciju i obradu digitalizirane građe potrebno je razraditi i način na koji će se takva građa pregledavati i koristiti. Radi toga potrebno je razmišljati iz perspektive krajnjeg korisnika koji će pristupati građi. Najbolje je digitaliziranu građu ponuditi korisnicima u više formata, jer način korištenja građe ovisi isključivo o korisniku (npr. čitanje s ekrana ili ispis na pisac). Sve ovo dovodi digitaliziranu građu na višu razinu, jer omogućuje dostupnost digitaliziranoj građi bilo gdje u bilo kojem trenutku te na taj način daje korisnicima priliku pregledati građu koja im radi raznih razloga inače nije dostupna.

4. Digitalni repozitoriji i digitalne knjižnice

4.1. Digitalni repozitoriji

Repozitorij je skup usluga koje određena institucija pruža svojim korisnicima da bi se na olakšan način došlo do materijala koji su stvoreni radom određene institucije i članova te institucije. Prvenstveni cilj repozitorija je očuvanje svih dokumenata i materijala koje je institucija na neki način proizvela s ciljem dugoročnog očuvanja pa time i davanja na korištenje svojim članovima.²⁹

Repozitoriji se umnogome razlikuju od standardnih kataloga, web kataloga i tražilica, jer je informacijski pristup strukturiran na način da podržava ciljani pronalazak građe. Da bi repozitoriji ispunili svoju svrhu potrebno je sadržaj repozitorija opisati i indeksirati uz primjenu standardiziranih skupova metapodataka s ciljem što lakšeg pronalaska i korištenja potrebne građe. Specifičnost metapodataka očituje se na način da uz osnovni opis i organizaciju izvora moraju raspolagati parametrima koji na razne načine omogućuju pronalazak i korištenje digitaliziranog materijala.³⁰ Brojne institucije danas rade na stvaranju svojih digitalnih repozitorija jer su uvidjele dugoročnu korist kao i jednostavniji pristup materijalima objavljenim na mreži. Radi toga su i korisnici brzo prihvatili digitalne repozitorije kao izvore informacija i znanja do kojih je lako doći radi strukturiranog i pojednostavljenog pronalaska potrebne građe.

4.2. Digitalna knjižnica

Digitalna knjižnica zbirka je građe nastalog različitim metodama obrade, prikupljanja i nabave digitalnog gradiva. Takvom građom nužno je upravljati u skladu sa svim međunarodnim načelima koja se koriste pri izgradnji digitalnih zbirki. Također je nužno da takva građa bude dostupna na smislen i održiv način radi što lakšeg snalaženja korisnika koji će takvu građu koristiti. Digitalne knjižnice trebaju biti sastavnim dijelom fizičkih knjižnica, tj. elektronički predstavnik tradicionalne knjižnice, koje omogućuju pristup digitalnoj građi i digitalnim zbirkama mrežnim putem uz primjenu svih mogućih novih i dostupnih tehnologija.

Digitalne knjižnice trebaju služiti određenoj zajednici na isti način kao što tradicionalne knjižnice služe, ali bez one fizičke barijere koju tradicionalne knjižnice nameću. Shodno tome

²⁹ Usp. Ware, M. Institutional Repositories and scholarly Publishing. // *Learned Publishing* 17, 2(2004). Str. 1. URL: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1087/095315104322958490/epdf> (2008-9-01)

³⁰ Usp. Lasić-Lazić, J.; Banek Zorica, M.; Špiranec, S. Repozitorij digitalnog obrazovnog materijala kao sastavnica kvalitete suvremenih koncepata obrazovanja // *Edupoint*. 5 (2005), 33. Str. 6.

sav sadržaj digitalnih knjižnica treba biti dostupan svim korisnicima u svakom trenutku bez obzira na lokaciju na kojoj se korisnici nalaze. Danas je to ostvarivo, jer razvoj informatičke i informacijske tehnologije ubrzano napreduje te je omogućeno velikoj većini korisnika putem mreže pregledavati i koristiti se digitalnim sadržajem. Naravno, pojedine digitalne knjižnice nikada neće moći sadržavati svu građu koja je nekome potrebna pa se suradnjom s drugim digitalnim knjižnicama, digitalnim arhivima i drugim institucijama koje posjeduju digitalnu građu može postići da veća količina građe postane dostupna iako originalno nije u fondu knjižnice koja nudi svoju digitalnu zbirku na korištenje.

Poslanje digitalne knjižnice treba prvenstveno biti davanje pristupa informacijskim izvorima a to se može postići ako digitalne knjižnice „teže sljedećim ciljevima:

- podržavati digitalizaciju, pristup i zaštitu kulturnog i znanstvenog nasljeđa;
- osigurati svim korisnicima pristup informacijskim izvorima koje su knjižnice prikupile, uz poštovanje prava intelektualnog vlasništva;
- stvoriti interoperabilne digitalne knjižnične sustave za promicanje otvorenih standarda i pristupa;
- podržavati uporišne uloge knjižnica i informacijskih službi u promicanju općih normi i najboljih praksi;
- stvoriti svijest o žurnoj potrebi osiguravanja trajne dostupnosti digitalne građe;
- povezati digitalne knjižnice s brzim istraživačkim i razvojnim mrežama;
- iskoristiti rastuće stapanje komunikacijskih medija i uloga službenih ustanova za izradu i širenje digitalnog sadržaja.³¹

4.3. Opis digitalizirane građe pomoću Dublin Core seta metapodataka u digitalnim repozitorijima & knjižnicama

Set odnosno shema Dublin Core metapodataka³² nastala je 1995. godine kao rezultat radionice koju je financirala OCLC (*Online Computer Library Center*) i NCSA (*National Center for Supercomputing Applications*). Prvotni cilj radionice bio je odrediti skup elemenata koje bi autori koristili kod opisa svojih mrežnih izvora. Suočeni sa sve većim brojem publikacija na webu s jedne i nemogućnosti knjižničara da sve te izvore katalogiziraju s druge strane, bilo je potrebno donijeti skup pravila i elemenata koje mogu koristiti i osobe koje ne znaju

³¹ IFLA/UNESCO manifest za digitalne knjižnice. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 55, 2(2012), str. 194-195.

³² Dublin Core Metadata Initiative. URL: <http://dublincore.org/> (2008-8-27)

katalogizirati građu. Današnji Dublin Core set metapodataka sadržava 15, odnosno 16 elemenata (dodan je element za *e-learning* – e-učenje), koji su podijeljeni u tri skupine elemenata: elemente koji opisuju sadržaj izvora, elemente koji opisuju aspekte intelektualnog vlasništva i autorstva izvora, te elemente koji opisuju određeni primjerak izvora.³³

Dublin Core set od petnaest elemenata jednostavan je format. Uz kvalifikatore elemenata i lokalna proširenja, Dublin Core set može postati složen koliko je potrebno. Kvalifikatori su bitan dio Dublin Core seta metapodataka. Postoje tri vrste kvalifikatora: jezik, shema i tip. Lokalne je kvalifikatore u svakom slučaju moguće definirati, ali bi oni uvijek trebali odgovarati značenju onog elementa Dublin Core seta kojemu su pridruženi.³⁴

Dublin Core je prvotno stvoren da bi bio jednostavan i jezgrovit i da služi za opisivanje elektroničkih izvora na internetu. Svi elementi Dublin Core-a su opcionalni i mogu se ponavljati dok poredak elemenata nije bitan. Dublin Core set elemenata se zbog svoje jednostavnosti često koristi i izvan knjižnica. Trenutačno puno projekata koristi Dublin Core set elemenata za katalogiziranje sadržaja na internetu iz bilo koje grane znanosti.

Osnovni elementi Dublin Core seta metapodataka su:

1. Naslov (*Title*) - naslov izvora
2. Stvaratelj (*Creator*) - autor izvora
3. Tema i ključne riječi (*Subject*) - predmetna kategorija izvora
4. Opis (*Description*) - tekstualni opis sadržaja izvora
5. Izdavač (*Publisher*) - ustanova koja je objavila izvor, i/ili koja ga pohranjuje
6. Suradnik (*Contributor*) - osoba ili organizacija koja je dala svoj značajniji intelektualni doprinos stvaranju izvora, ali je taj doprinos sekundaran u odnosu na autora izvora
7. Datum (*Date*) - datum stvaranja izvora
8. Tip (*Type*) - opisuje prirodu izvora, da li se radi o zvučnom zapisu, slici, tekstu ili zbirci
9. Format (*Format*) - opisuje elektronički format datoteke izvora (tip- veličina i sl.)
10. Identifikator (*Identifier*) - jednoznačni identifikator izvora (npr. ISBN- URI i sl.)

³³ Usp. Krajna, Tamara. Što su to Dublin Core metapodaci? // Polimeri 28, 1(2007). Str. 63. URL: <https://www.fsb.unizg.hr/polimeri/fileopen.php?id=524> (2016-08-16)

³⁴ Hakala, Juha. Dublinski osnovni skup elemenata metapodataka. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 43, 1-2 (2000), str 57.

11. Izvor (*Source*)- izvornik iz kojeg potiče izvor (ne vrijedi za izvore koji su originalno kreirani u digitalnom obliku)
12. Jezik (*Language*) - jezik izvora
13. Odnos (*Relation*) - opisuje odnos izvora prema drugim izvorima
14. Obuhvat (*Coverage*) - prostorna i vremenska odrednica izvora
15. Vlasnička prava (*Rights*) - regulira autorska i intelektualna prava na promatrani izvor.

5. Digitalizacija starih razglednica Zavičajne zbirke Gradske knjižnice Slavonski Brod

5.1. Brodensia (Digitalni repozitorij brodske baštine)

Digitalni repozitorij brodske pisane baštine rezultat je digitalizacije knjiga te ostale knjižnične građe koja je pohranjena u Zavičajnoj zbirci Gradske knjižnice Slavonski Brod pod jedinstvenim nazivom *Brodensia*. Projekt započeo 2015. godine vrlo je važan za lokalnu povijest Grada Slavenskog Broda i Brodsko-posavske županije, jer kroz važan informacijski potencijal pomaže rasvijetliti povijest i razvoj lokalne zajednice kao i njezine lokalitete i djelatnosti kroz vremenski period duži od više stotina godina. Digitalizacijom ove vrlo važne građe ostvaruje se temelj za prenošenje povijesnog znanja i spoznaja o Slavonskom Brodu te „poznatim lokacijama, parkovima, arhitekturi, ustanovama, parkovima, događanjima i značajnim Brođanima.“³⁵

Repozitorij je nastao digitalizacijom i konverzijom različitih pisanih, slikovnih i drugih izvornika u digitalni zapis te kao takav ima prostora i mogućnosti trajnog nadopunjavanja novom digitalnom građom.

Korisnost digitalizacije stare, rijetke i vrijedne knjižnične građe za Gradsku knjižnicu Slavonski Brod može se ogledati kroz višestruke dobrobiti:

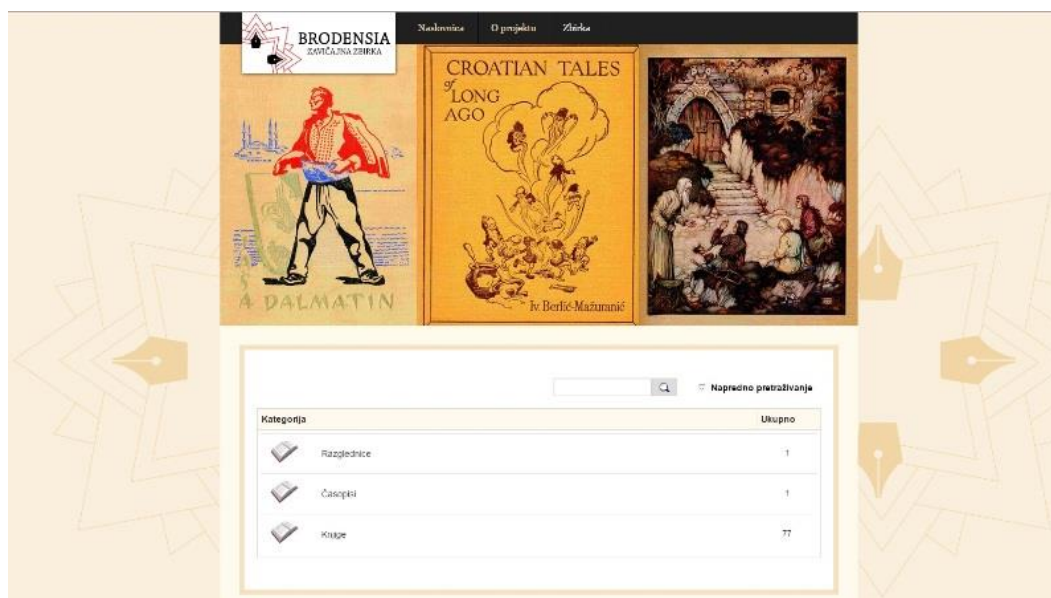
- zaštita građe koja je posebno značajna za lokalnu zajednicu;
- stvaranje sigurnosnih kopija;
- otvoreniji pristup knjižničnim zbirkama;
- mogućnosti istraživanja kulturne baštine;
- dostupnost građe bez fizičkih ograničenja;
- povećana funkcionalnost digitalizirane građe;
- povećana vidljivost ustanove i njezinih fondova u javnosti;
- proširenje mogućnosti očuvanja građe za buduće naraštaje uz istovremeno veću dostupnost korisnicima;
- pozitivnu percepciju uloge Knjižnice u suvremenom društvu usmjerenu k umreženoj informacijskoj okolini;
- proširenje usluga Knjižnice u društvu;
- mogućnost povezivanja s većim regionalnim i globalnim projektima od kojih je od posebne važnosti projekt *Europeana* koji pruža pristup europskoj kulturnoj i

³⁵Brodensia. URL: <http://brodensia.hr/index.php/o-projektu> (12-06-2016)

znanstvenoj baštine te potiče projekte digitalizacije u europskim baštinskim ustanovama (muzeji, knjižnice, arhivi).

Gradska knjižnica Slavonski Brod nastoji projektom „Digitalni repozitorij brodske baštine“ povezati sve baštinske ustanove i ustanove u kulturi Grada Slavenskog Broda da bi svojim sudjelovanjem u projektu doprinijeli građom i dokumentacijom koju Gradska knjižnica Slavonski Brod ne posjeduje a također je od vrlo velike važnosti za lokalnu kulturnu baštinu. Na taj način bi se ustanove povezale u cjelinu, koja bi trebala pobuditi interes za proučavanje lokalne povijesti svim zainteresiranim građanima Slavenskog Broda, kao i svima ostalima kojima je povijest ovoga kraja zanimljiva.

„Digitalni repozitorij brodske baštine“ vidljiv je na mrežnoj stranici www.brodensia.hr i usko je povezan s radom i djelatnošću Gradske knjižnice Slavonski Brod i pruža slobodan pristup svim zainteresiranima za proučavanje do sada digitalizirane građe te je dostupna za besplatno preuzimanje. Do sada je Gradska knjižnica Slavonski Brod iz svojih fondova, za potrebe digitalizacije, izlučila građu koja nije zaštićena autorskim pravom, a koja je vezana uz Brodsko Posavlje i lokalne autore. Također se u repozitoriju mogu pronaći djela koja su zaštićena autorskim pravom, ali su uz dopuštenje autora objavljena u repozitoriju.

Slika 1. - Mrežna stranica digitalnog repozitorija

Gradska knjižnica Slavonski Brod posjeduje veću količinu razglednica koje su datirane od početka 20. stoljeća do suvremenog doba. Razglednice su građa vrijedna za osvjetljavanje kulturnog, povijesnog i arhitektonskog identiteta te za stvaranje slike određenog vremena u gradu Slavonskom Brodu.

Izvornici razglednica čuvaju se u zatvorenom spremištu te nisu dostupne javnosti. Time su građani grada Slavanskog Broda, ali i svi zainteresirani, uskraćeni za informacije o zavičajnoj povijesti koja se može iščitati sa starih razglednica.

Digitalizacija starih razglednica Zavičajne zbirke Gradske knjižnice Slavonski Brod omogućit će svima zainteresiranima pretraživanje i pregledavanje digitalizirane građe preko mrežne stranice www.brodensia.hr.

U Gradskoj knjižnici Slavonski Brod odlučeno je da se digitaliziraju stare razglednice gradova Slavonski Brod i Bosanski Brod jer su ta dva grada naslonjeni jedan na drugi kroz cijelu povijest i uvijek su bili povezani ekonomski, kulturno itd. Bosanski Brod bio je dio Austro-Ugarske Monarhije i tada je postao glavni punkt za promet Monarhije s ostalim pokrajinama. Za vrijeme 2. svjetskog rata ti su gradovi činili jedinstvenu župu i bili su ujedinjeni u jedan grad pod nazivom Brod na Savi. Dio stanovnika Bosanskog Broda danas živi u Slavonskom Brodu.

Digitalizacijom starih razglednica Gradska knjižnica Slavonski Brod postala bi „proizvođač“ digitalne baštine i ušla bi u novo okruženje za ovu kulturnu djelatnost. Dobro uređenom zbirkom starih razglednica Gradska knjižnica Slavonski Brod predstavila bi se u najboljem svjetlu te osigurala prepoznatljiv sadržaj u sustavu Hrvatske kulturne baštine.

5.2. Svrha, ciljevi i značaj digitalizacije starih razglednica Zavičajne zbirke Gradske knjižnice Slavonski Brod

5.2.1. Svrha i ciljevi postupka digitalizacije starih razglednica Zavičajne zbirke Gradske knjižnice Slavonski Brod

Gradska knjižnica Slavonski Brod djeluje kao javna i samostalna ustanova koja ima veliku ulogu u približavanju znanja, informacija i kulture građanima Slavanskog Broda i Brodsko-posavske županije. Svojim djelovanjem, Gradska knjižnica Slavonski Brod odgovara na potrebe i zahtjeve korisnika, potiče čitanje, pridonosi nepristranoj obaviještenosti građana, obrazovanju svakog pojedinca te obogaćivanju njegovog kulturnog života u zajednici. Kako

ishodište i smisao svog djelovanja nalazi u zajednici, cilj joj je ostati istinsko kulturno središte zajednice koje pruža potporu obrazovanju korisnika svih dobi.

Upravo je zbirka starih razglednica grada Slavenskog Broda odabrana kao prioritet za digitalizaciju radi zaštite rijetke građe te na osnovi procjena potreba i interesa korisnika.

Svrha digitalizacije starih razglednica zavičajne zbirke Gradske knjižnice Slavenskog Broda ogleda se u povećanju svijesti građana Slavenskog Broda o kulturnoj baštini njihova grada.

Ciljevi digitalizacije zbirke starih razglednica grada Slavenskog Broda odnose se na zaštitu izvornika vrijedne građe koja predstavlja jedinstvene primjerke brodske zavičajne baštine, zatim, omogućavanje pristupa sadržaju starih brodskih razglednica stanovnicima grada Slavenskog Broda i široj javnosti na nacionalnoj i internacionalnoj razini, te omogućavanje pristupa i korištenja općenito cjelokupnog fonda Gradske knjižnice koji se odnosi na kulturnu baštinu.

Da bi se zbirka starih razglednica usustavila za korištenje, izvornike razglednica nužno je digitalizirati, tj. skenirati prema odredbama propisanim i od strane projekta Hrvatske kulturne baštine.

5.2.2. Značaj postupka digitalizacije starih razglednica Zavičajne zbirke Gradske knjižnice Slavonski Brod

Rezultat postupka digitalizacije je digitalizirana zbirka starih razglednica grada Slavenskog Broda i Bosanskog Broda. Zbirci će se moći pristupiti putem kataloga Knjižnice i putem mrežnih stranica Gradske knjižnice Slavonski Brod i posebne mrežne stranice koja je kreirana samo za tu svrhu. Korisnici i svi zainteresirani moći će pretraživati sadržaj razglednica po više kriterija te će moći uočiti vrijednost zbirke u povijesnom, arhitektonskom i kulturnom kontekstu. Gradska knjižnica Slavonski Brod ovu će zbirku nuditi kao novu uslugu te se očekuje da će ona pridonijeti da Knjižnica ostane kulturno središte grada Slavenskog Broda.

Objava elektroničkog izdanja izvornika razglednica koje svjedoče razvoj grada, istaknute pojedince i ustanove koji su obilježili život u Slavenskom Brodu predstavlja značajan projekt za Gradsku knjižnicu Slavonski Brod jer bi on bio i izraz kulturne razvijenosti ovog dijela Republike Hrvatske.

Digitalizacija će omogućiti pristup zbirci razglednica koja ranije nije bila dostupna široj javnosti. Predviđa se da će korisnici zbirke biti svi koje zanima povijest grada Slavenskog Broda. Zbirkom će biti omogućen i znanstveno-istraživački rad, jer se putem digitaliziranih

razglednica može pratiti i razvoj grada Slavanskog Broda, arhitektonske promjene i promjene općenito koje je grad doživljavao u razdoblju od 1889. do 1945.

Također, zbirka će pomoći stvaranju novog pogleda na identitet samoga grada Slavanskog Broda jer velika većina razglednica nikada nije bila prikazana javnosti.

Dodanu vrijednost Projektu čini stručna obrada građe te njezino postavljanje na mrežne stranice. Osim toga, Knjižnica će korisnicima i široj javnosti ovime, kao što je rečeno, ponuditi novu uslugu koju prije nije pružala. Također, ovaj Projekt je pilot projekt za daljnji razvoj digitaliziranih zbirki u okviru baštine koju sadrži Gradska knjižnica Slavonski Brod, čiji su najpoznatiji predstavnici Ivana Brlić-Mažuranić i Dragutin Tadijanović.

Digitalizacija starih razglednica pridonijet će i uspostavi novih digitaliziranih zbirki iz fonda Gradske knjižnice Slavonski Brod za koje se bude smatralo da će imati određenu kulturnu i baštinsku vrijednost za grad Slavonski Brod i širu okolicu. O daljnjem odabiru građe za digitalizaciju brinut će knjižničari Gradske knjižnice Slavonski Brod procjenjujući potrebe i interese korisnika te prioritete u zaštiti rijetke građe.

Putem portala Hrvatska kulturna baština omogućit će se pristup digitaliziranom sadržaju, tj. digitaliziranoj zbirci izvornika razglednica grada Slavanskog Broda te će se tako omogućiti pristup svima zainteresiranima koji žele zaviriti u povijest grada Slavanskog Broda.

Također, zbirka može poslužiti za umrežavanje s ostalim sličnim projektima te se na taj način može uključiti u jedinstveni projekt digitaliziranih starih razglednica pojedinih gradova i mjesta.

5.3. Provedba postupka digitalizacije

5.3.1. Građa za digitalizaciju

Odabrana građa pripada dijelu Zavičajne zbirke Gradske knjižnice Slavonski Brod i kao takva ima vrlo veliku kulturnu i povijesnu vrijednost za područje grada Slavanskog Broda i šire. Građa koja će se digitalizirati datira od 1889. do 1945. godine. Razglednice grada Slavanskog Broda koje su nastale nakon 1945. izuzete su iz digitalizacije zbog postojećih autorskih prava koja traju 70 godina.

Autorska prava za razglednice koje se digitaliziraju su istekla po Zakonu o autorskom pravu te su na taj način slobodna za korištenje u bilo koju svrhu, tako i svrhu digitalizacije.

Sve su razglednice formata 85 x 140 mm (visina x širina).

Slika 2. - Razglednice prije skeniranja

Priprema građe uključuje proces zaštite koji se primjenjuje za staru tiskanu građu. To podrazumijeva da će svaka jedinica građe prije samog snimanja biti očišćena, a kiselost papira neutralizirana te zaštićena.

5.3.2. Postupak digitalizacije građe

Kakvoća sadržaja digitalne zbirke provjeravat će se po standardiziranim i službeno preporučenim standardima za formate digitaliziranih dokumenata. Digitalizirana građa će se opisivati putem Dublin Core seta metapodataka, koji će se nastojati uskladiti s UNIMARC pravilima za opis sitnog tiska.

Razglednice su digitalizirane u rezoluciji od 600 dpi pri dubini boje od 24-bit-a.

Slika 3. - Razglednice nakon skeniranja.

Slika 4. - Primjer skenirane razglednice.

Sadržaj zbirke dostupan je svim kategorijama korisnika kroz zasebno mrežno mjesto (engl. *web site*) u sklopu postojećih mrežnih stranica Gradske knjižnice Slavonki Brod

(www.brodensia.hr). Osim toga, sigurnosne kopije digitalizirane građe čuvat će se na prikladnom mediju (najvjerojatnije na 'vanjskim diskovima') u Zavičajnoj zbirci Gradske knjižnice Slavonski Brod uz izvornike.

Sadržaj digitalne zbirke bit će dostupan i putem portala Hrvatska kulturna baština.

5.3.3. Smjernice za provedbu postupka digitalizacije u projektu Brodensia

Ovim radom, a na osnovi stečenog iskustva u radu na započetom projektu *Brodensia*, utvrđuju se smjernice za provedbu postupka digitalizacije građe u sklopu navedenog projekta. Postupak digitalizacije trebao bi se provoditi prema sljedećim segmentima odnosno aktivnostima:

1. Upravljanje projektom:
 - prikupljanje podataka o količini građe za digitalizaciju;
 - priprema izvješća
2. Praćenje kakvoće i uspješnosti:
 - procjena valjanosti projekta;
 - praćenje dinamike rada na projektu
3. Priprema građe za digitalizaciju
4. Prihvata datoteka i izvornika, kontrola kvalitete:
 - kontrola kvalitete digitalizirane građe;
 - kontrola fizičkog stanja izvornika;
 - popravci digitalizirane građe, ako je potrebno
5. Priprema mrežne stranice:
 - izrada mrežne stranice;
 - istraživanje na koji će se način sadržaj tj. zbirka implementirati na mrežne stranice;
 - priprema tekstova i popratnih sadržaja za mrežne stranice
6. Predstavljanje rezultata:
 - predstavljanje na mrežnim stranicama Gradske knjižnice Slavonski Brod;
 - suradnja s portalom „Hrvatska kulturna baština“;
 - promidžba putem medija

6. Zaključak

Gradska knjižnica Slavonski Brod kao nositelj kulture u gradu Slavonskom Brodu dužna je svojim korisnicima te svim zainteresiranim osobama omogućiti potpuni uvid u knjižnu i neknjižnu građu koju posjeduje. Kako je neka građa posebno važna za razumijevanje povijesti, kulture i društva Grada Slavanskog Broda i okolice zbog svoje važnosti čuva se u zatvorenom fondu u Zavičajnoj zbirci Gradske knjižnice Slavonski Brod. Ipak to ne znači da takva građa ne može pronaći put do krajnjih korisnika, jer pomno planiranim i izvršenim projektima digitalizacije može se napraviti puno u prezentaciji i davanju na korištenje digitalnih kopija stare i rijetke građe.

Za Gradsku knjižnicu Slavonski Brod upravo je prvi projekt digitalizacije starih razglednica taj korak pri stvaranju digitalne zbirke koja će se s vremenom širiti i na ostalu vrstu građe ovisno o prioritetima i stupnju zanimljivosti i korisnosti koju digitalizirana građa može ponuditi. Nadalje, Gradska knjižnica Slavonski Brod želi razviti suradnju i sa ostalim baštinskim ustanovama u Gradu Slavonskom Brodu s ciljem stvaranja zajedničkog repozitorija digitalizirane građe kako bi se što potpunije i detaljnije upotpunila kulturna, društvena, povijesna i socijalna slika Grada kroz povijest.

Zavičajna zbirka Gradske knjižnice *Brodensia* nepresušno je vrelo povijesnih izvora te građe bitne za lokalnu povijest Grada Slavanskog Broda i šire okolice te kao takva zaslužuje biti što više predstavljena široj javnosti putem mrežne stranice www.brodensia.hr što upravo digitalizacija stare i rijetke građe omogućuje.

Literatura

1. Brodensia. URL: <http://brodensia.hr/index.php/o-projektu> (12-06-2016)
2. Cleveland, Gary. Digital libraries: definitions, issues and challenges. URL: <http://archive.ifla.org/VI/5/op/udtop8/udtop8.htm>
3. Digitalizacija. // Hrvatska enciklopedija. URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=68025> (2016-07-21)
4. Dublin Core Metadata Initiative. URL: <http://dublincore.org> (2008-8-27)
5. Hakala, Juha. Dublinski osnovni skup elemenata metapodataka. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 43, 1-2 (2000). Str. 49-68.
6. Hasenay, Damir; Krtalić, Maja; Šimunić, Zrinka. Obrazovanje studenata informatologije o čuvanju i zaštiti kulturne baštine - temeljna znanja i njihov prijenos u praksu. // Život i škola 24, 1(2011). Str. 61-75.
7. IFLA/UNESCO manifest za digitalne knjižnice. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 55, 2(2012). Str. 193-196.
8. Krajna, Tamara. Što su to Dublin Core metapodaci? // Polimeri 28, 1(2007). URL: <https://www.fsb.unizg.hr/polimeri/fileopen.php?id=524> (2016-08-16), str. 63-64.
9. Lasić-Lazić, Jadranka; Banek Zorica, Mihaela; Špiranec, Sanja. Repozitorij digitalnog obrazovnog materijala kao sastavnica kvalitete suvremenih koncepata obrazovanja // Edupoint. 5 (2005). Str. 6-12.
10. Maroević, Ivo. Fenomen kulturne baštine i definicija jedinice građe. // Arhivi, knjižnice, muzeji: Mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture / Uredile Mirna Willer i Tinka Katić. Zagreb: Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1998. Str. 3-13.
11. Miller, Rush G. Shaping digital library content. // The journal of academic librarianship 28, 3(2002). Str. 97-103.
12. Ministarstvo kulture Republike Hrvatske: Kulturna baština. URL: <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6> (2016-07-13)
13. Ministarstvo kulture Republike Hrvatske: Nematerijalna kulturna baština. <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=3639> (2016-07-13)
14. Ministarstvo kulture Republike Hrvatske: Nepokretna kulturna baština. URL: <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=27> (2016-07-13)
15. Ministarstvo kulture Republike Hrvatske: Pokretna kulturna baština. URL: <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=3505> (2016-07-13)

16. Seiter-Šverko, Dunja. Nacionalni program digitalizacije arhivske, knjižnične i muzejske građe i projekt „Hrvatska kulturna baština“. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 55, 2(2012). Str. 1-15.
17. Smjernice za odabir građe za digitalizaciju, 2007. URL: https://bib.irb.hr/datoteka/590089.smjernice_odabir.pdf (2016-08-03)
18. Stančić, Hrvoje. Digitalizacija građe. // Arhivi, knjižnice, muzeji: Mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture / Uredile Mirna Willer i Tinka Katić. Zagreb: Hrvatsko muzejsko društvo, 2000. Str. 64-70.
19. Stančić, Hrvoje. Digitalizacija. Zagreb: Zavod za informacijske studije, 2009.
20. Stančić, Hrvoje. Proces digitalizacije. // Informacijske znanosti u procesu promjena / Urednica Jadranka Lasić-Lazić. Zagreb: Zavod za informacijske studije, 2005. Str. 45-84.
21. Šapro-Ficović, Marija. Masovna digitalizacija knjiga: utjecaj na knjižnice. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 54, 1/2(2011). Str. 216-250.
22. Vrana, Radovan. Izgradnja digitalnih zbirki: Određivanje i izbor kriterija za digitalizaciju knjižnične građe. // Arhivi, knjižnice, muzeji: Mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture / Uredila Tinka Katić. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004. Str 79-86.
23. Vrana, Radovan. Vidovi organizacije digitalizacije građe u knjižnicama visokoškolskih ustanova Sveučilišta u Zagrebu. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 55. 2(2012). Str. 41-64.
24. Ware, Mark. Institutional Repositories and scholarly Publishing. // Learned Publishing 17, 2(2004). Str. 1. URL: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1087/095315104322958490/epdf> (2016-08-15)
25. Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara. URL: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1999_07_69_1284.html (2016-07-11)